

I. ORAVA V STREDOVEKU A NA POČIATKU NOVOVEKU

1. Kapitola

VÝVIN OSÍDLovania A VLASTNÍCKYCH POMEROV NA ORAVE V STREDOVEKU

Ján Lukačka

Relatívne hornatý reliéf Oravy neumožňoval intenzívnejšie osídľovacie aktivity už vo včasnom stredoveku. Orava patrila k pohraničným regiónom Veľkej Moravy a od 11. storočia aj formujúceho sa uhorského štátu. Napriek tomu nemožno hovoriť o marginálnom význame Oravy v histórii Slovenska. Výrazný motivujúci faktor vzniku včasnostredovekého osídlenia v tomto regióne predstavovala stará diaľková cesta, ktorá vychádzala z juhozápadného Slovenska a Ponitím smerovala na sever popod včasnostredoveký Vyšehrad do Turca. Odtiaľ pokračovala západným podhorím Veľkej Fatry cez Sklabiňu k Stankovanom a odtiaľ cez Komjatnú sa dostala na dolnú Oravu. Odtiaľ pokračovala proti prúdu rieky Orava na severovýchod na územie dnešného Poľska. O význame tejto diaľkovej cesty svedčia depoty významných archeologických nálezov z predhistorického obdobia a včasnej doby dejinnej.

Neobyčajný zástoj v dejinách Oravy malo výšinné hradisko v chotári Vyšného Kubína v polohe Tupá a Ostrá skala. Vďaka systematickému výskumu Pavla Čaploviča sa podarilo relatívne presne zmapovať jednotlivé fázy využitia tohto strategického a ľahko brániteľného objektu. Osídlenie tejto polohy začalo v dobe bronzovej, pokračovalo v halštate, laténe, dobe rímskej, v období sťahovania národov a vo včasnoslávskom období (blatnicko-mikulčický horizont). V priebehu 9. storočia tu bolo vybudované veľkomoravské hradisko. V redukovanej podobe pretrval tento objekt takmer až do konca 12. storočia. Našiel sa tu však aj depot arpádovských mincí z druhej polovice 13. storočia, čo svedčí o jeho refugiálnej funkcii ešte aj v priebehu tohto storočia.

Menší opevnený hrádok sa nachádzal južne od Ištebného. Jeho počiatky sa datujú do doby halštatskej. Slovania využili staršie valy, ktoré opevnili drevenou palisádou. Keramické nálezy svedčia o využívaní tohto hradiska v 9. a 10. storočí a nálezy pokračujú až do 12. storočia. Hradisko zrejme fungovalo ako občasné refúgium aj v neskoršom období. Svedčí o tom listina Turčianskeho konventu z roku 1458, ktorou dáva šľachtic Dávid zo Sv. Petra v Turci kus svojej zeme ľudovo zvanej Teplice v chotári Ištebného nachádzajúce sa pod starou pevnosťou, ktorá sa volá Hrádek (sub quondam antiquo fortalicio Hradek nominato) na večné časy farskému kostolu sv. Štefana kráľa

Kapitola vznikla v rámci grantu VEGA č. 2/0124/12 „Dimenzie regionálnych dejín na príklade Oravy“